

KẾT HỢP PHÁT TRIỂN VĂN HÓA VỚI PHÁT TRIỂN KINH TẾ, CHÍNH TRỊ, XÃ HỘI - QUYẾT ĐỊNH PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG QUỐC GIA

TS. TẠ THỊ ĐOÀN

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

● **Tóm tắt:** Trong tiến trình phát triển của các quốc gia hiện đại, yêu cầu đặt ra không chỉ là tăng trưởng kinh tế đơn thuần, mà quan trọng hơn là phát triển bền vững và toàn diện. Trong đó, văn hóa - với tư cách là nền tảng tinh thần của xã hội, vừa là mục tiêu, vừa là động lực của sự phát triển - đóng vai trò đặc biệt quan trọng. Việc kết hợp chặt chẽ, hài hòa giữa phát triển văn hóa với phát triển kinh tế, chính trị, xã hội đã trở thành một yêu cầu có tính quy luật, được khẳng định không chỉ trong thực tiễn phát triển của Việt Nam mà còn trong lý luận khoa học của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và đường lối phát triển của Đảng Cộng sản Việt Nam.

● **Từ khóa:** Phát triển văn hóa; Phát triển kinh tế, chính trị, xã hội; Phát triển bền vững quốc gia; Việt Nam.

Trong bối cảnh hội nhập hiện nay, sự kết hợp giữa văn hóa với kinh tế, chính trị, xã hội là yêu cầu khách quan và mang tính chiến lược của mỗi quốc gia. Ở Việt Nam, sự kết hợp này không đơn thuần là phối hợp kỹ thuật giữa các ngành, mà là phương thức phát triển mang tính hệ thống, được điều phối thống nhất dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam và sự quản lý của Nhà nước. Văn hóa không chỉ là nền tảng tinh thần, mà còn là nguồn lực nội sinh, góp phần định hình bản sắc, củng cố sức mạnh tổng hợp quốc gia và bảo vệ chế độ, chủ quyền. Mọi chiến lược phát triển văn hóa cần gắn kết chặt chẽ với các lĩnh vực khác trong một chỉnh thể thống nhất; không chỉ giữ vai trò điều chỉnh hành vi cá nhân và cộng đồng,

mà còn kiến tạo hệ giá trị nền tảng, định hướng tư duy, củng cố bản sắc dân tộc, nuôi dưỡng niềm tin và khơi dậy khát vọng phát triển quốc gia thịnh vượng, bền vững. Hiệu quả thực thi Chiến lược văn hóa phụ thuộc vào sự chủ động và năng lực phối hợp giữa các chủ thể; trong đó, vai trò lãnh đạo toàn diện của Đảng và sự quản lý thống nhất của Nhà nước là điều kiện then chốt, bảo đảm cho việc kết hợp phát huy giá trị thực chất, góp phần hiện thực hóa mục tiêu công nghiệp hóa, hiện đại hóa và phát triển bền vững đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

1. Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng Cộng sản Việt Nam về sự kết hợp giữa phát triển văn hóa với phát triển kinh tế, chính trị, xã hội

Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin về vai trò của văn hóa trong phát triển quốc gia

Theo chủ nghĩa Mác - Lênin, văn hóa là một bộ phận thuộc kiến trúc thượng tầng, phản ánh và chịu sự chi phối bởi cơ sở hạ tầng kinh tế, nhưng đồng thời cũng có vai trò tác động trở lại đối với sự phát triển của kinh tế và toàn bộ đời sống xã hội¹. Văn hóa là toàn bộ giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo và tích lũy qua quá trình hoạt động thực tiễn nhằm đáp ứng nhu cầu sinh tồn và phát triển của con người và xã hội loài người. “Văn hóa được xem là *trình độ phát triển* của con người trong lịch sử tiến hóa nhân loại trên toàn thế giới”².

“C.Mác coi văn hóa là toàn bộ những thành quả được tạo ra nhờ hoạt động lao động sáng tạo của con người - hoạt động sản xuất vật chất và tái sản xuất ra đời sống hiện thực của con người”³. Văn hóa, dưới góc nhìn của C.Mác chính là “giới tự nhiên thứ hai”, con người không chỉ cải biến, tác động lên tự nhiên bằng công cụ vật chất mà còn thông qua năng lực biểu tượng, tư duy và sáng tạo mang tính thẩm mỹ. Ở đó, con người “nhào nặn”, “xây dựng” hiện tại khách quan “theo các quy luật của cái đẹp”⁴. Do đó, văn hóa là cái phản ánh việc con người tự ý thức về vai trò độc lập của mình, về khả năng và năng lực sáng tạo của mình trong việc cải tạo và biến đổi tự nhiên.

Theo tư tưởng của V.I.Lênin, văn hóa được xem là một bộ phận cấu thành của tiến trình lịch sử - xã hội, gắn bó mật thiết với kinh tế và chính trị, đồng thời giữ vai trò nền tảng tinh thần cho sự phát triển của chủ nghĩa xã hội. “Văn hóa vô sản không phải bỗng nhiên mà có, nó không phải do những người tự cho mình là chuyên gia về văn hóa vô sản, phát minh ra. Đó hoàn toàn là điều ngu ngốc. Văn hóa vô sản phải là sự phát triển hợp quy luật của tổng số những kiến thức mà loài người

đã tích lũy được dưới ách thống trị của xã hội tư bản [...] Tất cả những con đường đó, lớn và nhỏ, đã, đang và sẽ tiếp tục đưa tới văn hóa vô sản”⁵. Sự thống nhất này không chỉ mang tính lý luận mà còn là nguyên tắc chỉ đạo cho thực tiễn cách mạng, khi mà quá trình xây dựng xã hội mới đòi hỏi sự tham gia đồng bộ của tất cả các lĩnh vực. V.I.Lênin đề cao vai trò định hướng và kiến tạo của văn hóa trong công cuộc xây dựng xã hội mới. Ở đây, V.I.Lênin đã đặt văn hóa vào vị trí trung tâm trong việc hình thành hệ thống giá trị, xây dựng ý thức mới, và cổ vũ các lực lượng xã hội tiến lên phía trước.

Trong tiến trình xây dựng chủ nghĩa xã hội, V.I.Lênin coi văn hóa là yếu tố cốt lõi để nâng cao dân trí, tổ chức quần chúng và phát triển xã hội một cách toàn diện, công bằng và văn minh. V.I.Lênin chỉ rõ: “Trong sản xuất vật chất, con người ở trong những mối quan hệ nhất định với nhau, *những quan hệ sản xuất*. Những quan hệ này bao giờ cũng phù hợp với trình độ phát triển của năng suất mà những lực lượng kinh tế của các quan hệ ấy có được trong thời kỳ đó. Toàn bộ những quan hệ sản xuất đó tạo thành cơ cấu kinh tế của xã hội, tức là cái cơ sở hiện thực trên đó xây dựng lên một kiến trúc thượng tầng chính trị và pháp lý và phù hợp với cơ sở đó là những hình thức ý thức xã hội nhất định. Như vậy, phương thức sản xuất quyết định các quá trình của đời sống xã hội, chính trị và thuần túy tinh thần”⁶.

Theo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, văn hóa như một hiện tượng xã hội mang tính lịch sử, luôn vận động và biến đổi theo sự phát triển của nền kinh tế và cấu trúc giai cấp. Văn hóa không phải là yếu tố tĩnh tại, mà là sản phẩm tinh thần của con người trong quá trình sản xuất và tái sản xuất đời sống xã hội. Mỗi giai cấp, tùy vào vị trí trong hệ thống kinh tế - xã hội, sẽ kiến tạo nên những giá trị,

chuẩn mực và biểu đạt văn hóa mang bản chất riêng. Do đó, văn hóa của giai cấp tư sản sẽ khác về nội dung và hình thức so với văn hóa của giai cấp vô sản. Văn hóa vừa phản ánh, vừa định hình các quan hệ xã hội và có vai trò quan trọng trong việc củng cố hay thách thức hệ tư tưởng thống trị.

Dưới góc nhìn duy vật biện chứng, văn hóa là một phần của thượng tầng kiến trúc, chịu sự chi phối của hạ tầng kinh tế. Nó truyền tải hệ giá trị, niềm tin, lối sống - từ đó ảnh hưởng sâu sắc đến cách con người tư duy và hành động trong xã hội. Khi điều kiện kinh tế và quan hệ giai cấp thay đổi, văn hóa cũng sẽ biến đổi, trở thành một lực lượng có thể thúc đẩy sự chuyển hóa xã hội theo hướng tiến bộ.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về văn hóa

Kế thừa, tiếp thu và phát triển sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin về văn hóa và vai trò nền tảng tinh thần của văn hóa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: “Văn hóa là sự tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn”⁷. Người coi văn hóa là toàn bộ những giá trị vật chất và tinh thần mà con người đã sáng tạo ra vì sự sống còn, vì cuộc sống ngày một cao đẹp của chính con người.

Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh: “Trong công cuộc kiến thiết nước nhà có bốn vấn đề phải chú ý đến cùng, phải coi trọng ngang nhau, đó là chính trị, kinh tế, xã hội, văn hóa”⁸; “muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội phải có con người xã hội chủ nghĩa”⁹; “Văn hóa, nghệ thuật cũng như mọi hoạt động khác, không thể đứng ngoài, mà phải ở trong kinh tế và chính trị”¹⁰; “Văn hóa phải thiết thực phục vụ nhân dân, góp phần vào việc nâng cao đời sống vui tươi, lành mạnh của quần chúng”¹¹. Để phát triển văn hóa với tầm vóc và ý nghĩa lớn lao đó, theo Chủ tịch Hồ

Chí Minh, chúng ta cần “phát triển những truyền thống tốt đẹp của văn hóa dân tộc và hấp thụ những cái mới của văn hóa tiến bộ thế giới, để xây dựng một nền văn hóa Việt Nam có tính chất dân tộc, khoa học và đại chúng”¹². Người đã chỉ rõ mối quan hệ chặt chẽ giữa văn hóa với các lĩnh vực khác. Văn hóa không thể đứng ngoài mà phải ở trong kinh tế và chính trị và ngược lại kinh tế, chính trị cũng nằm trong văn hóa. Người khẳng định: “Trình độ văn hóa của nhân dân nâng cao sẽ giúp chúng ta đẩy mạnh công cuộc khôi phục kinh tế, phát triển dân chủ. Nâng cao trình độ văn hóa của nhân dân cũng là một việc cần thiết để xây dựng nước ta thành một nước hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh”¹³.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đặc biệt nhấn mạnh vai trò của văn hóa trong công cuộc cách mạng và phát triển đất nước. Người xác định: “*Lấy văn hóa soi đường cho quốc dân đi*”¹⁴, thể hiện rõ sự khẳng định về vai trò định hướng của văn hóa trong đời sống chính trị, kinh tế và xã hội. Theo Người, văn hóa không chỉ là sản phẩm của quá trình phát triển mà còn là động lực thúc đẩy sự phát triển con người và xã hội, là “sức mạnh mềm” nâng đỡ các lĩnh vực khác của đời sống quốc gia.

Quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về văn hóa

Đảng Cộng sản Việt Nam dựa trên nền tảng lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh. Nghị quyết Trung ương 5 khóa VIII (năm 1998) khẳng định: “...văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội, vừa là mục tiêu vừa là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội”¹⁵; “Văn hóa phải được đặt ngang hàng với kinh tế, chính trị, xã hội”¹⁶.

Đảng đã chỉ rõ: “Chăm lo văn hóa là chăm lo củng cố nền tảng tinh thần của xã hội. Thiếu nền tảng tinh thần tiến bộ và lành

manh, không quan tâm giải quyết mối quan hệ giữa phát triển kinh tế với tiến bộ và công bằng xã hội thì không thể có sự phát triển kinh tế - xã hội bền vững./ Xây dựng và phát triển kinh tế phải nhằm mục tiêu văn hóa, vì xã hội công bằng, văn minh, con người phát triển toàn diện. Văn hóa là kết quả của kinh tế, đồng thời là động lực của sự phát triển kinh tế”¹⁷. Đây là lần đầu tiên Đảng xác lập tư duy chiến lược mới khi nhấn mạnh yêu cầu xây dựng chính sách kinh tế trong văn hóa và chính sách văn hóa trong kinh tế - một bước đột phá trong cách tiếp cận mối quan hệ biện chứng giữa văn hóa và kinh tế.

Quan điểm lý luận về văn hóa được Đảng không ngừng bổ sung và phát triển, đặc biệt là nhận thức sâu sắc về *vai trò của văn hóa trong chiến lược phát triển tổng thể quốc gia*. Nổi bật là luận điểm chỉ đạo xuyên suốt: “...gắn kết chặt chẽ và triển khai đồng bộ các nhiệm vụ, trong đó: Phát triển kinh tế - xã hội là trung tâm, xây dựng Đảng là then chốt; phát triển văn hóa là nền tảng tinh thần; bảo đảm quốc phòng, an ninh là trọng yếu, thường xuyên”¹⁸. Sự phát triển bền vững đất nước không chỉ bao gồm ba nhân tố: Kinh tế, xã hội, môi trường, mà còn bao hàm cả nhân tố văn hóa. Luận điểm này thể hiện bước phát triển mới trong tư duy lý luận về mối quan hệ giữa văn hóa với kinh tế, chính trị, xã hội của Đảng. Tại Đại hội XI (năm 2011), Đảng chỉ rõ: “**Phát triển văn hóa, xã hội** hài hòa với phát triển kinh tế, bảo đảm tiến bộ và công bằng xã hội trong từng bước và từng chính sách phát triển”¹⁹.

Tiếp nối tinh thần đó, Hội nghị Trung ương 9 (khóa XI) khẳng định: “Xây dựng nền văn hóa và con người Việt Nam phát triển toàn diện, hướng đến chân - thiện - mỹ, thấm nhuần tinh thần dân tộc, nhân văn, dân chủ và khoa học. Văn hóa thực sự trở thành nền

tảng tinh thần vững chắc của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng bảo đảm sự phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”²⁰.

Đại hội XII (năm 2016), Đảng tiếp tục khẳng định: “Thường xuyên quan tâm xây dựng văn hóa trong kinh tế. Xây dựng văn hóa doanh nghiệp, văn hóa doanh nhân với ý thức tôn trọng, chấp hành pháp luật, giữ chữ tín, cạnh tranh lành mạnh vì sự phát triển bền vững của đất nước, góp phần xây dựng và bảo vệ Tổ quốc”²¹.

Đại hội XIII (năm 2021), Đảng nhấn mạnh hơn nữa vai trò động lực của văn hóa trong phát triển kinh tế, chính trị, xã hội: “Gắn kết chặt chẽ, hài hòa giữa phát triển kinh tế với phát triển văn hóa và thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội, nâng cao đời sống nhân dân. Xây dựng, phát huy yếu tố văn hóa để thực sự là đột phá phát triển kinh tế - xã hội, hội nhập quốc tế”²²; và “Phát triển toàn diện, đồng bộ *các lĩnh vực văn hóa, môi trường văn hóa, đời sống văn hóa* phong phú, đa dạng, văn minh, lành mạnh [...] vừa tiếp thu tinh hoa văn hóa của nhân loại để văn hóa thực sự là nền tảng tinh thần, nguồn lực nội sinh và động lực đột phá cho phát triển kinh tế - xã hội và hội nhập quốc tế”²³. Đây là quan điểm nhất quán, phản ánh sự chuyển biến mạnh mẽ trong nhận thức và hành động, đặt văn hóa vào vị trí trung tâm của chiến lược phát triển quốc gia.

Quan điểm của Đảng về mối quan hệ giữa văn hóa với kinh tế, chính trị, xã hội phản ánh tầm nhìn lý luận gắn với từng giai đoạn phát triển, đồng thời mang ý nghĩa chỉ đạo thực tiễn sâu sắc. Việc kết hợp hài hòa giữa các lĩnh vực này là điều kiện bảo đảm cho sự thành công của công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa và phát triển bền vững. Đây là minh chứng rõ nét cho sự tích hợp giữa giá trị

văn hóa và động lực thị trường trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa hiện nay.

2. Sự kết hợp chặt chẽ, hài hòa giữa văn hóa với kinh tế và xã hội trong quản trị quốc gia

Văn hóa không chỉ là nền tảng tinh thần mà còn là yếu tố chi phối và định hướng toàn bộ tiến trình phát triển xã hội. Trong quan hệ biện chứng với tồn tại xã hội, văn hóa vừa phản ánh vừa điều chỉnh hoạt động của con người, góp phần định hình phương thức phát triển bền vững, nhân văn. Từ quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh đến thực tiễn cách mạng Việt Nam, Đảng Cộng sản Việt Nam luôn khẳng định vai trò trung tâm của văn hóa trong phát triển nhanh và bền vững. Trên cơ sở đó, cần xác định rõ nội dung trọng tâm trong quá trình kết hợp phát triển văn hóa với các lĩnh vực khác. Cụ thể như sau:

Thứ nhất, văn hóa và kinh tế có mối quan hệ tác động qua lại, phụ thuộc lẫn nhau, đặc biệt chịu chi phối bởi trình độ phát triển của lực lượng sản xuất. Lực lượng sản xuất càng phát triển thì trình độ văn minh - biểu hiện tập trung của văn hóa - càng được nâng cao. Do đó, phát triển đồng thời kinh tế và văn hóa là yêu cầu tất yếu trong chiến lược phát triển bền vững quốc gia.

Văn hóa không tồn tại biệt lập mà thấm thấu vào toàn bộ hoạt động kinh tế: Từ tổ chức sản xuất, phân phối, tiêu dùng, đến hành vi tiêu dùng và đạo đức nghề nghiệp. Vì kinh tế suy cho cùng là hoạt động của con người, nên gắn phát triển văn hóa với phát triển con người là định hướng cốt lõi.

Nếu chỉ chạy theo tăng trưởng kinh tế mà xem nhẹ nền tảng văn hóa, quốc gia sẽ khó đạt được sự phát triển bền vững. Trong bối cảnh hội nhập, cạnh tranh kinh tế thực chất là

cạnh tranh giá trị văn hóa - sự khác biệt trong sản phẩm, dịch vụ và bản sắc. Nhận thức sâu sắc và kết hợp hiệu quả giữa văn hóa truyền thống với hiện đại sẽ giúp định hình xu hướng phát triển kinh tế, tạo nền tảng cho các chiến lược phát triển hiệu quả và bền vững.

Thứ hai, văn hóa và chính trị - quan hệ nền tảng kiến tạo thể chế bền vững. Văn hóa và chính trị có mối quan hệ tương tác chặt chẽ, văn hóa không chỉ là nền tảng tinh thần mà còn định hướng tư duy, hình thành hệ giá trị và chuẩn mực cho hoạt động chính trị. Mỗi mô hình chính trị đều phản ánh một nền tảng văn hóa nhất định; chính trị nếu tách rời văn hóa sẽ dễ rơi vào lệch chuẩn đạo đức, khủng hoảng niềm tin và xa rời quần chúng.

Quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh lấy “*Văn hóa soi đường cho quốc dân đi*”, đã thể hiện vai trò định hướng của văn hóa đối với chính trị, đồng thời nhấn mạnh văn hóa là công cụ giác ngộ, tập hợp và phát huy được sức mạnh tổng lực của Nhân dân.

Trong bối cảnh hội nhập và chuyển đổi số, xây dựng văn hóa chính trị tiến bộ, nhân văn, gắn với lợi ích của Nhân dân và bản sắc văn hóa dân tộc là điều kiện thiết yếu để nâng cao hiệu lực quản trị, củng cố niềm tin xã hội và bảo đảm sự phát triển bền vững của quốc gia.

Thứ ba, văn hóa và xã hội tồn tại trong mối quan hệ hữu cơ, tác động qua lại chặt chẽ và sâu sắc. Văn hóa không bất biến, mà luôn vận động cùng dòng chảy lịch sử, chịu ảnh hưởng trực tiếp từ sự biến đổi của các điều kiện kinh tế - xã hội. Hình thành và lan tỏa qua các tầng lớp xã hội. Văn hóa vừa phản ánh vừa định hình các giá trị, chuẩn mực và phong cách sống gắn liền với vị thế giai cấp và bối cảnh thời đại.

Với tư cách là phương tiện phát huy các năng lực bản chất của con người, văn hóa giữ vai trò trung tâm trong kiến tạo xã hội hiện đại,

nhân văn, nơi con người là chủ thể và mục tiêu của sự phát triển. Đây cũng là nền tảng để phát triển toàn diện con người - điều kiện tiên quyết cho mọi chiến lược phát triển bền vững.

Không chỉ là yếu tố tinh thần, văn hóa còn là “sức mạnh mềm” chiến lược trong bảo vệ an ninh - quốc phòng. Bằng cách lan tỏa các giá trị nhân văn, tinh thần yêu nước và truyền thống dân tộc, văn hóa góp phần củng cố khối đại đoàn kết, nâng cao bản lĩnh quốc gia, tinh thần tự hào dân tộc và tạo “lá chắn” tinh thần vững chắc trước các nguy cơ “xâm nhập” từ tưởng chống phá từ bên ngoài.

Tóm lại, sự kết hợp chặt chẽ giữa phát triển văn hóa với kinh tế, chính trị và xã hội là yêu cầu tất yếu cả về lý luận và thực tiễn trong bối cảnh hiện đại và hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng. Văn hóa không chỉ là nền tảng tinh thần, mà còn là động lực nội sinh cốt lõi định

hướng tiến trình phát triển theo các giá trị nhân văn và bền vững. Việc đặt văn hóa vào trung tâm của chiến lược phát triển quốc gia góp phần bảo đảm tính tự chủ, giữ gìn bản sắc và nâng cao năng lực hội nhập quốc tế một cách có chọn lọc.

Ở Việt Nam, phát huy vai trò động lực của văn hóa đòi hỏi sự kết hợp hài hòa giữa giữ gìn bản sắc dân tộc với đổi mới sáng tạo, giữa giá trị truyền thống và yêu cầu phát triển của thời đại. Sự gắn kết giữa văn hóa với các trụ cột phát triển không chỉ tạo thành sức mạnh tổng hợp cho quốc gia, mà còn là nền tảng thực tiễn để hiện thực hóa mục tiêu: Dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Đây chính là con đường bền vững nhất để phát triển đất nước toàn diện trong thời đại hội nhập sâu rộng và cạnh tranh toàn cầu ngày càng khốc liệt ■

¹ Xem: Triệu Quang Minh, *Đảng Cộng sản Việt Nam vận dụng quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin về văn hóa trong thời kỳ đổi mới*, <https://giaoduclyluanhcma.vn>, ngày 30-6-2022.

² Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, *Giáo trình Văn hóa và Phát triển*, Nxb. Lý luận chính trị, Hà Nội, 2021, tr.14.

^{3,4} Đặng Hữu Toàn, *Quan niệm của C.Mác về văn hóa và vai trò nền tảng tinh thần của văn hóa*, <https://www.tapchicongsan.org.vn>, ngày 17-5-2007.

⁵ V.I.Lênin, *Toàn tập*, t.41. Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2005, tr.361.

⁶ Lê Thị Chiên, *Về mối quan hệ giữa kinh tế và chính trị trong quan điểm của V.I.Lênin và ý nghĩa đối với Việt Nam hiện nay*, <https://tapchicongsan.org.vn>, ngày 15-5-2019.

⁷ Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, t.3, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr.458.

⁸ Vũ Văn Phúc, *Giải quyết mối quan hệ giữa tăng trưởng kinh tế và phát triển văn hóa, thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội ở nước ta: Quan niệm, thực trạng và giải pháp*, <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn>, ngày 30-9-2015.

^{9,11} Hồ Chí Minh, *Sđd*, t.12, tr.123, 470.

^{10,12} Hồ Chí Minh, *Sđd*, t.7, tr.246, 40.

¹³ Hồ Chí Minh, *Sđd*, t.10, tr.458-459.

¹⁴ Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh: Về công tác văn hóa, văn nghệ*, Nxb. Sự thật, Hà Nội, 1971, tr.72.

¹⁵ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, t.57, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2015, tr.338.

¹⁶ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Hội nghị lần thứ chín Ban Chấp hành Trung ương khóa XI*, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2014, tr.48.

¹⁷ Ban Chấp hành Trung ương, *Nghị quyết số 03-NQ/TW ngày 16-7-1998 về xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*.